

de mos

Jaargang 27
Februari/Maart 2011

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

2

NIDI

inhoud

- 1 Kan de immigratie van niet-westerse allochtonen worden gehalveerd?
- 2 Weer meer partnerschappen in 2010
- 3 Geregistreerd partnerschap voor paren van gelijk geslacht neemt toe
- 4 Scheiding altijd schadelijk voor welbevinden?
- 4 Arbeidsdeelname Nederlandse vrouwen zeer hoog
- 6 De geboortepiek van 1946
- 7 Minder vrouwen blijven thuis om te zorgen
- 8 Nederlandse Demografiedag 2011

Foto: Wim de Jonge

Kan de immigratie van niet-westerse allochtonen worden gehalveerd?

JOOP DE BEER

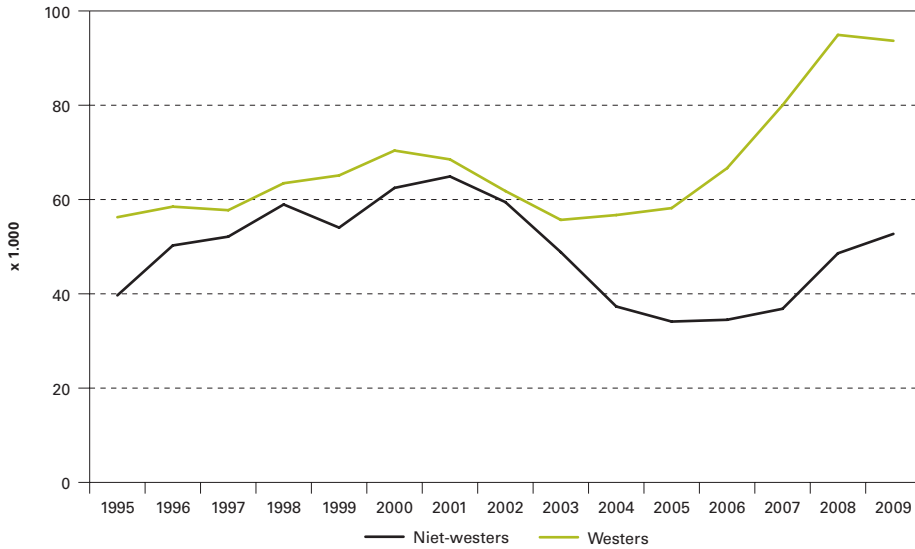
Toen het regeerakkoord werd gepresenteerd heeft PVV-leider Wilders gesproken over een daling van de immigratie van niet-westerse allochtonen met 50 procent. Tijdens de formatie heeft een ambtelijke werkgroep geschat dat door de voorgestelde maatregelen de instroom van niet-westerse immigranten met slechts 5 à 15 procent zou kunnen dalen. Minister Leers voor Immigratie en Asiel heeft gezegd dat de gevolgen van alle maatregelen kwantitatief niet te voorspellen zijn omdat dit van teveel omstandigheden afhangt. In dit artikel wordt de vraag gesteld of de immigratie van niet-westerse allochtonen de komende jaren kan halveren. Het antwoord luidt dat dit mogelijk is. De volgende vraag is of een dergelijke daling volledig aan de voorgestelde maatregelen valt toe te schrijven. Het antwoord hierop is: waarschijnlijk niet. En de laatste vraag is: zou een dergelijke daling blijvend zijn? Het antwoord daarop is: vermoedelijk niet.

Bij de presentatie van het regeerakkoord heeft Geert Wilders gezegd dat hij ervan uitgaat dat door de aangekondigde maatregelen de immigratie van niet-westerse allochtonen met 50 procent kan afnemen (NRC Handelsblad, 1 december 2010). Verder zei hij uit te gaan van een daling van de asielinstroom met een kwart en een daling van de totale immigratie met 30 procent (www.kabinetformatie2010.nl). Overigens zijn in het regeerakkoord geen kwantitatieve doelen geformuleerd. In het Kamerdebat naar aanleiding van de regeringsverklaring op 26 oktober 2010 verklaarde Wilders dat hij niet heeft gezegd dat het percentage van 50 inderdaad zal worden gehaald, maar dat hij er moeite mee zal hebben als het percentage daarvan veel zal afwijken. In een brief van 30 augustus 2010 van de toenmalige minister Hirsch Ballin aan informateur Opstelten schatte de minister dat negen maatregelen uit het toen nog concept-regeerakkoord zouden kunnen leiden tot een daling van de instroom van niet-westerse immigranten met 5 tot 15 procent. Bij het debat over de begrotingsbehandeling van Immigratie en Asiel op 30 november 2010 zei minister Leers dat de kwantitatieve gevolgen van alle maatregelen niet te voorspellen zijn omdat dit van teveel omstandigheden afhangt. Een en ander roept de vraag op of de migratiebeperkende maatregelen van de regering kunnen leiden tot een halvering van de niet-westerse immigratie of dat met een kleinere daling rekening moet worden gehouden. Of valt er helemaal niets te zeggen over het mogelijke effect van de maatregelen?

Beleid beïnvloedt migratie, maar ook andere factoren spelen een rol

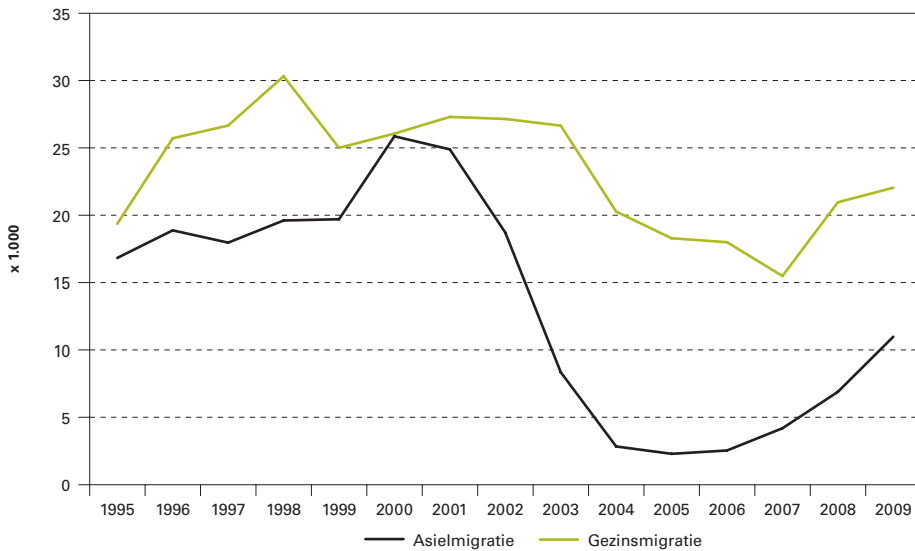
De immigratie van niet-westerse allochtonen vertoont van jaar op jaar sterke fluctua-

Figuur 1. Immigratie van niet-westerse en westerse allochtonen in Nederland, 1995-2009

Bron: CBS, StatLine.

Figuur 2. Niet-westerse asiel- en gezinsmigranten in Nederland, 1995-2009

Bron: CBS, Bevolkingstrends, 4^e kwartaal 2010, blz. 26.

demodata

WEER MEER PARTNERSCHAPPEN IN 2010

In 2010 werden bijna 10.000 partnerschappen geregistreerd. Dat waren er in 2001 nog ruim 2.000. Sindsdien is dit aantal continu gestegen. Van de paren die in 2010 hun relatie wettelijk lieten vastleggen, ging ruim een op de tien een geregistreerd partnerschap aan. Het aantal huwelijken ligt de laatste jaren juist beduidend lager dan rond de eeuwwisseling. In 2010 werden ruim 73.000 huwelijken gesloten, evenveel als in 2009. In 2001 trouwden circa 82.000 paren. De mensen die in 2009 een partnerschap hebben laten registreren, waren ouder dan de mensen die trouwden. Van de vrouwen die een partnerschapsregistratie aangingen was bijna een op de drie boven de 40. Bij de huwende vrouwen gold dat voor ruim een op de vijf. (CBS)

ties. In 2001 immigrerden 67.000 niet-westerse allochtonen, in 2005 was dit aantal bijna gehalveerd tot 36.000 (figuur 1). Daarna nam de immigratie overigens weer fors toe, tot 56.000 in 2009. Een belangrijke oorzaak van de veranderingen zijn de grote fluctuaties in het aantal asielzoekers. Een andere oorzaak zijn veranderingen in de gezinsvormende migratie (voornamelijk huwelijksmigratie). De fluctuaties kunnen voor een deel aan beleid worden toegeschreven. Na de invoering van de nieuwe Vreemdelingenwet die op 1 april 2001 van kracht werd, daalde het aantal asielzoekers immers sterk. In 2001 kwamen 20.000 niet-westerse immigranten als asielzoeker naar Nederland (figuur 2). In 2004 waren dit er nog maar 2.000, dus een daling met 90 procent in drie jaar tijd. Na 2005 nam het aantal asielzoekers echter weer toe, doordat asielzoekers uit Centraal-Irak en uit Centraal- en Zuid-Somalië automatisch een tijdelijke verblijfvergunning kregen. Overigens is dit beleid inmiddels weer afgeschaft en zijn de aantallen asielzoekers uit Irak en Somalië weer gaan dalen. Dit is echter nog niet te zien in de cijfers over asielmigratie, omdat er enige tijd zit tussen het indienen van een asielverzoek en inschrijving als immigrant in de Gemeentelijke Basis Admi-

nistratie (GBA). De regels voor huwelijksmigratie zijn in 2004 aangescherpt. Daarna daalde de niet-westerse gezinsmigratie, van 27.000 in 2003 naar 15.000 in 2007, een daling met 42 procent (figuur 2). Kortom, verschillende beleidsmaatregelen hebben duidelijk invloed op de omvang van migratiestromen gehad.

Echter, niet alle veranderingen in de immigratie kunnen aan beleid worden toegeschreven. De economische conjunctuur heeft namelijk ook invloed. Als de werkloosheid in Nederland toeneemt, daalt de immigratie, om daarna weer te stijgen wanneer de werkloosheid daalt. In Demos van november 2009 werd aangetoond dat sinds 1980 de immigratie steeds daalt als er laagconjunctuur is, en weer stijgt als het beter gaat met de economie. Dit betekent dat de sterke daling van de immigratie na 2000 niet alleen aan de invoering van de Vreemdelingenwet in 2001 kan worden toegeschreven, maar voor een deel kan worden verklaard door de economische teruggang. Voorzover migratieontwikkelingen met de economische conjunctuur samenhangen, zal een daling niet blijvend zijn. Na een neergang volgt steeds weer een stijging. De daling van de gezinsvormende migratie na de aanscherping van de regels in 2004 kan niet aan de economie worden toegeschreven, want die daling vond plaats in een periode waarin het goed ging met de economie. De vraag doet zich echter wel voor in hoeverre het effect van de maatregelen blijvend was. In 2008 en 2009 is de gezinsmigratie weer toegenomen.

Naast het migratiebeleid en de economie spelen ook nog andere factoren een rol. Veranderingen in het aantal asielzoekers hangen bijvoorbeeld samen met de omvang en aard van crisissituaties in andere landen, waarbij meespeelt in welke landen de crises zich voordoen. Vluchtelingen uit bepaalde landen verdelen zich niet gelijkelijk over de hele Europese Unie. De keuze van het land waar vluchtelingen een asielverzoek indienen kan mede afhangen van de aanwezigheid van eerdere asielzoekers uit het desbetreffende land en de strengheid van het beleid in verschillende Europese landen. Als het beleid in het ene land strenger wordt, is er een tendens om naar een ander land te gaan. Mede hierdoor verandert het vestigingspatroon van asielzoekers. Een andere factor die de ontwikkeling van de immigratie bepaalt, is de partnerkeuze van in Nederland wonende allochtonen. Een steeds groter deel van de tweede generatie Turken en Marokkanen kiest een al in Nederland wonende Turkse of Marokkaanse allochtoon als partner. De vraag in hoeverre dit door beleid wordt beïnvloed, is moeilijk te beantwoorden. Ook zonder strengere regels mag worden verwacht dat steeds vaker een partner in Nederland wordt gezocht omdat het aantal potentiële huwelijkspartners uit de eigen allochtone groep in Nederland groeit. Bovendien zullen in het algemeen de cultuurverschillen met een al in Nederland wonende partner kleiner zijn dan met een partner die nog in Turkije of Marokko woont. Nog een factor die een rol kan spelen, is het sociale en politieke klimaat in Nederland ten opzichte van allochtonen. Dit klimaat wordt weerspiegeld in de strengheid van het immigratie- en integratiebeleid.

Asiel- en gezinsmigratie vertellen niet het hele verhaal

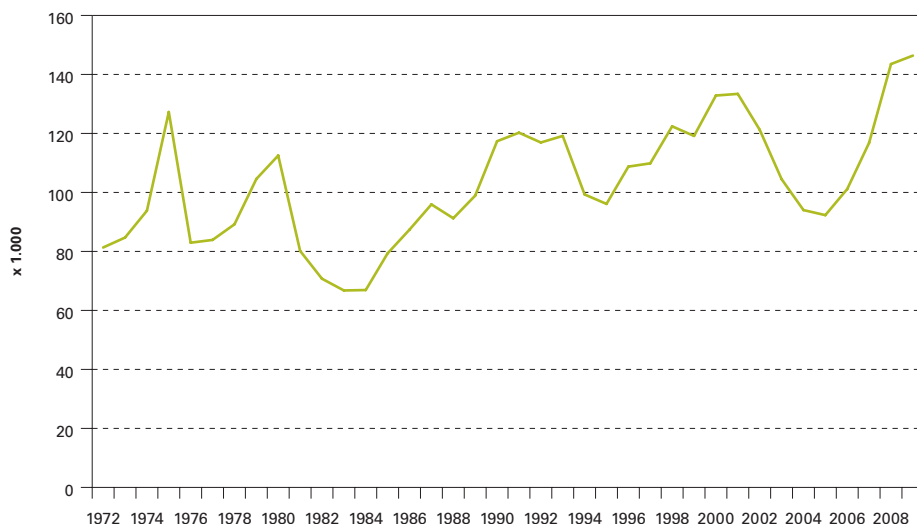
Het aandeel van niet-westerse allochtonen in de totale immigratie is de laatste jaren gedaald. Rond 2000 vormden de niet-westerse immigranten de helft van de totale immigratie, de laatste jaren is dit een derde. Dit komt vooral door de sterke stijging van de immigratie uit Polen sinds de toetreding van dit land tot de Europese Unie in 2004. Terwijl voor Polen geen beperkingen meer gelden ten aanzien van de immigratie, is dit nog wel het geval voor immigranten uit Roemenië en Bulgarije, landen die in 2007 tot de EU zijn toetreden. Niettemin is de immigratie uit beide landen toegenomen van ruim 1.000 in 2006 naar ruim 6.000 in 2009. Ook het aantal Nederlanders dat terugkeert na enkele jaren geleden te zijn geëmigreerd, neemt toe. De emigratie is een aantal jaren geleden fors toegenomen. Een deel van de emigranten keert na enkele jaren weer terug naar Nederland. Hierdoor neemt de immigratie van Nederlanders toe. In 2004 kwamen een kleine 20.000 Nederlanders terug, in 2009 was dit toegenomen tot 28.000. Tussen 2001 en 2005 daalde de totale immigratie procentueel minder sterk (30 procent) dan de niet-westerse immigratie (47 procent). Aangezien de laatste jaren zowel de westerse als de niet-westerse immigratie toeneemt, steeg de totale immigratie fors, van 92.000 in 2005 naar een recordomvang van 146.000 in 2009 (figuur 3).

Vanwege de te verwachten toekomstige krapte op de arbeidsmarkt als gevolg van de vergrijzing is het aannemelijk dat de arbeidsmigratie de komende decennia hoog zal blijven. In het regeerakkoord wordt gemeld dat het migratiebeleid restrictief zal zijn ten aanzien van asielzoekers en gezinsmigranten met weinig perspectief, maar niet ten aanzien van migranten uit de EU (vooral nog met uitzondering van Bulgaren en Roemenen) en van kennismigranten. Een deel van deze migranten komt uit niet-westerse landen, zoals India en China. Het aantal niet-westerse studenten dat naar Nederland komt, neemt structureel toe, van minder dan 1.000 in 1995 tot 9.000 in 2009 (figuur 4). Ook de arbeidsmigratie uit niet-westerse landen is toegenomen. De laatste jaren is het aantal niet-westerse arbeids- en studiemigranten zelfs beduidend hoger dan het aantal asielmigranten. In 2009 werden 15.000 niet-westerse arbeids- en studiemigranten geteld tegen 10.000 asielzoekers. Gezien de vergrijzing in Nederland valt te verwachten dat de omvang van de arbeids- en studiemigratie hoog zal blijven. Een mogelijke daling van de asiel- en gezinsmigratie zal dus op zijn minst voor een deel worden gecompenseerd door een stijging van het aantal niet-westerse arbeids- en studiemigranten.

Een forse daling van de immigratie is wel mogelijk, maar waarschijnlijk niet blijvend

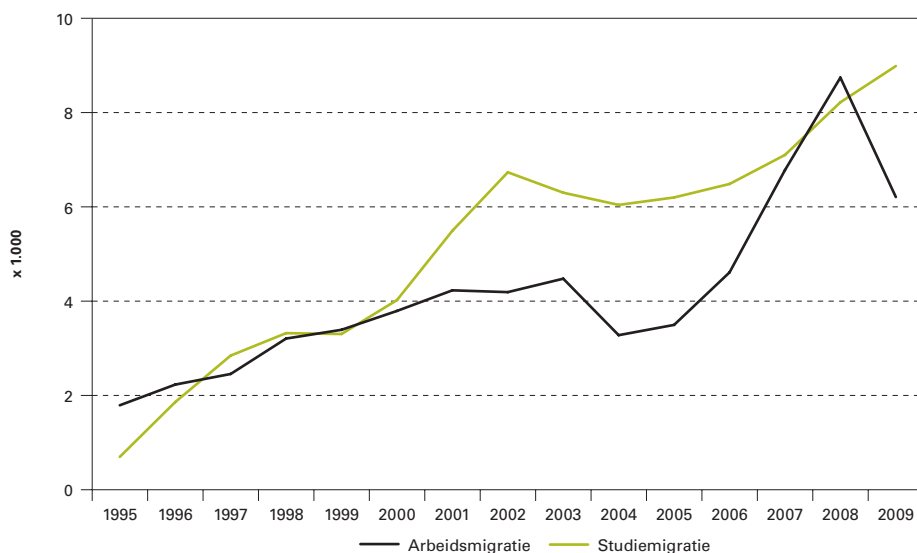
De ontwikkelingen in de immigratie in de afgelopen tien jaar laten zien dat een halvering van de immigratie van niet-westerse allochtonen niet onmogelijk is. Een dergelijke daling heeft zich immers begin deze eeuw eerder voorgedaan. In de periode 2001-2005 daalde de immigratie van niet-westerse allochtonen met 47 procent. Ook een daling van het aantal asielzoekers met een kwart is denkbaar. Tussen 2001 en 2004 is het aantal asielzoekers

Figuur 3. Totale immigratie in Nederland, 1972-2009

Bron: CBS, StatLine.

Figuur 4. Niet-westerse en westerse arbeids- en studiemigranten in Nederland, 1995-2009

Bron: CBS, Bevolkingstrends, 4^e kwartaal 2010, blz. 26.

zelfs met 90 procent gedaald. Een forse daling van de gezinsmigratie is evenmin uitgesloten. Tussen 2003 en 2008 is de omvang van de gezinsmigratie van niet-westerse allochtonen bijna gehalveerd. Een en ander betekent dat een daling van de totale immigratie met 30 procent niet onmogelijk is. Bij deze getallen horen echter wel enkele kanttekeningen. Allereerst moet worden aangetekend dat het aantal asielzoekers weliswaar de laatste jaren weer is toegenomen, maar dat het aantal wel veel lager is dan rond 2000. Dit betekent dat een sterke daling van het aantal asielzoekers nu een veel beperkter effect zou hebben op de totale omvang van de immigratie van niet-westerse allochtonen dan in het begin van deze eeuw. Echter, zelfs als het aantal niet-westerse immigranten de komende jaren inderdaad zou halveren, betekent dit niet zonder meer dat dit aan het strengere overheidsbeleid valt toe te schrijven. Andere factoren spelen ook een rol. Een teruggang van de conjunctuur kan het effect van strenger beleid versterken. Daar staat tegenover dat economische groei juist het mogelijke effect van strenger beleid kan tegenwerken. Of de oorzaak nu een strenger beleid of economische teruggang is, een daling van de immigratie hoeft niet blijvend te zijn. De ontwikkelingen in

demodata

GEREGISTREERD PARTNERSCHAP VOOR PAREN VAN GELIJK GESLACHT NEEMT TOE

Met de invoering van het geregistreerd partnerschap in 1998 werd het ook voor paren van gelijk geslacht mogelijk om hun relatie wettelijk vast te leggen. Vooral de eerste drie jaar maakten veel stellen van deze mogelijkheid gebruik. De afgelopen tien jaar schommelt het aantal homostellen dat een partnerschapregistratie aangaat tussen de 200 en 300. Deze aantallen gelden ook voor lesbische stellen. Sinds 2001 is het voor paren van gelijk geslacht mogelijk om te trouwen. De afgelopen jaren trouwden meer vrouwelijke dan mannelijke stellen. In 2010 ging het om bijna 800 vrouwenparen tegenover 600 mannenparen. Van de 57.000 paren van gelijk geslacht die in 2010 samenwoonden had een op de drie de relatie wettelijk vastgelegd. Bijna 11.000 paren waren getrouwd en ruim 6.000 hadden een geregistreerd partnerschap. (CBS)

Foto: Wim de Jonge

het verleden laten zien dat immigratie een sterk cyclisch verloop heeft. Na een daling volgt steevast weer een stijging. Zowel de daling van het aantal asielzoekers als die van de gezinsmigratie in het begin van de eeuw werden de afgelopen

jaren gevolgd door een stijging. Doch ook verder terug zien we in het verloop van de immigratie een opeenvolging van periodes van daling en stijging. Sinds begin jaren zeventig heeft zich vier keer een forse daling van de immigratie voorgedaan en elke keer volgde later weer een stijging. Tot slot is het nuttig om erop te wijzen dat het aantal arbeidsmigranten en studenten uit niet-westerse landen als China en India een stijging vertoont. Gezien de vergrijzing in Nederland valt te verwachten dat deze ontwikkeling zich voortzet. De regering streeft er ook naar om de omvang van asiel- en gezinsmigratie te beperken, maar niet die van kennismigratie.

LITERATUUR

- Beer, Joop de (2009), Immigratie en werkloosheid in Nederland. *Demos*, november pag. 7-8.
- Nicolaas, Han, Elma Wobma en Jeroen Ooijevaar (2010), Demografie van (niet-westerse) allochtonen in Nederland. *Bevolkingstrends*, 4^e kwartaal 2010, pag. 22-34.
- NRC Handelsblad, *Harde eisen immigratie van de baan*, 1 december 2010
- De Volkskrant, *Halvering instroom migranten onhaalbaar*, 15 december 2010.

Drs. J.A.A. de Beer, NIDI. E-mail: beer@nidi.nl

Scheiding altijd schadelijk voor welbevinden?

JOSJA ROKVEN EN CHRISTIAAN MONDEN

Scheiding wordt vaak geassocieerd met negatieve gevolgen voor het welzijn van de ex-partners. Is dat in alle gevallen terecht? Het negatieve effect van scheiden op welbevinden blijkt af te hangen van het vinden van een nieuwe partner en de mate van conflict in de verbroken relatie. Het welbevinden van mensen die tijdens het huwelijk geen conflicten hadden, gaat er door scheiding het sterkst op achteruit. Althans als ze geen nieuwe partner hebben. Wanneer ze wel een nieuwe partner hebben, gaat het welbevinden er juist op vooruit. Als er veel conflicten waren, leidt een nieuwe partner evenwel nauwelijks tot een stijging van welbevinden.

demodata

ARBEIDSDEELNAME NEDERLANDSE VROUWEN ZEER HOOG

Nederland staat tweede op de Europese ranglijst als het gaat om de arbeidsdeelname van vrouwen. Naar Europese maatstaven is die in ons land met 71,5 procent zeer hoog. Van de 27 landen van de Europese Unie hebben alleen in Denemarken naar verhouding meer vrouwen een betaalde baan. Zweedse en Finse vrouwen staan op de ranglijst net onder Nederlandse. In Hongarije, Griekenland, Italië en vooral Malta ligt de arbeidsdeelname van vrouwen onder de 50 procent. Drie kwart van de Nederlandse vrouwen werkt in deeltijd. Daarmee is Nederland met afstand de nummer 1 in Europa. Duitsland staat met een aandeel van 45 procent in deeltijd werkende vrouwen op de tweede plaats. (CBS)

Eén derde van de huwelijken en bijna de helft van de 'langdurig' ongehuwd samenwoningrelaties in Nederland eindigt uiteindelijk in een scheiding. Dat gescheiden mensen gemiddeld een lager welbevinden hebben dan gehuwde mensen is al vaak vastgesteld, ook voor Nederland. Of de ex-partners er echter in alle gevallen in welbevinden op achteruit gaan is nauwelijks bekend.

Er is in Nederland, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Verenigde Staten, weinig onderzoek gedaan waarbij het welbevinden van mensen voor en na de scheiding wordt vergeleken. Bovendien is maar zelden gekeken naar de variatie in het effect van scheiding. Misschien vallen de gevolgen van een scheiding in sommige gevallen juist mee, of heeft de scheiding zelfs een positief effect. Veel factoren kunnen het effect van een scheiding beïnvloeden. Bij twee daarvan wordt hier stilgestaan: het wel of niet vinden van een nieuwe partner en de mate van conflicten in de relatie. De relevante vragen zijn nu: (1) is er nog een negatief

effect van scheiding als iemand na de scheiding weer een nieuwe partner vindt? En (2) heeft een scheiding een positief effect als de relatie gepaard ging met veel conflict? Scheidingen van samenwoningrelaties en huwelijken zijn hier voor het gemak samengenomen omdat we geen verschillen verwachten tussen beide groepen.

Gemiddeld minder welbevinden?

Om het gemiddelde scheidingseffect te bepalen moet het welbevinden voor en na de scheiding worden bepaald. In de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS) zijn de deelnemers op twee momenten ondervraagd met gemiddeld een jaar of vier tussen beide interviews. Voor degenen die tussen de twee interviewrondes zijn gescheiden, zijn daarom metingen van welbevinden van voor en na de scheiding beschikbaar. De verandering in hun welbevinden wordt in figuur 1 vergeleken met het welbevinden van mensen die al die tijd bij hun partner zijn gebleven.

Op het eerste gezicht lijkt scheiden nauwelijks een negatieve invloed te hebben op het welbevinden. De gescheidenen zijn, gemiddeld twee jaar na de scheiding, wel iets minder tevreden met hun leven na de scheiding dan ze met hun leven voor de scheiding waren, maar dit kleine verschil is niet statistisch.

De mensen die gaan scheiden rapporteerden al vóór de scheiding minder welbevinden dan de mensen die bij hun partner bleven. Dit verschil is statistisch significant. Wellicht is het lage welbevinden mede aanleiding geweest voor de scheiding of leidden de problemen die uiteindelijk voor de scheiding zorgden ook tot een lager welbevinden.

Wel of geen nieuwe partner

Is het wel interessant om naar het gemiddelde scheidingseffect te kijken? Gescheiden verschillen immers sterk van elkaar. Een van de belangrijkste verschillen is, of iemand weer (snel) met een nieuwe partner samenwoont. Dit is een belangrijke kwestie omdat de hulpbronnenhypothese stelt dat een partner economische, sociale en emotionele hulpbronnen verschaft die goed zijn voor het welbevinden van de partner. Als twee partners uit elkaar gaan, verliezen zij de hulpbronnen en dat zou tot een lager welbevinden leiden zolang de hulpbronnen niet worden aangevuld door een nieuwe partner. Deze hypothese voorspelt dus een negatief effect voor gescheidenen die (nog) geen nieuwe partner hebben gevonden maar geen effect zodra er een nieuwe partner is.

Uit figuur 2 wordt duidelijk dat mensen die zijn gescheiden en (nog) geen nieuwe partner hebben, na de scheiding een lager welbevinden hebben dan ervoor. Voor diegene die wel (al) een nieuwe relatie zijn aangegaan lijkt het welbevinden juist toe te nemen: na de scheiding is hun welbevinden hoger dan voor de scheiding. Overigens is het verschil in welbevinden tussen de gescheidenen die wel en geen nieuwe partner vinden, vóór de scheiding niet statistisch significant. Wel geldt voor beide groepen dat zij zowel voor als na de scheiding een lager welbevinden hebben dan de continu gehuwden en samenwonenden. Deze verschillen zijn ook statistisch significant. Met andere woorden, scheiden lijkt inderdaad een negatieve invloed te hebben op het welbevinden van mensen die na de scheiding geen nieuwe relatie vinden. Een belangrijke vraag voor verder onderzoek is hoe lang dit negatieve effect blijft bestaan.

Opluchting na conflicten?

Een ander belangrijk verschil tussen gescheiden mensen is de kwaliteit van de relatie die zij hebben verlaten. In sommige gevallen kende de relatie zoveel conflicten dat kan worden verwacht dat het verlaten van die relatie een positief effect heeft. Dit wordt ook wel de opluchtingshypothese genoemd. De vraag is nu of het opluchtingseffect zo sterk is dat het welbevinden echt toeneemt (de sterke versie van de hypothese) of dat de opluchting ervoor zorgt dat het negatieve effect van scheiden iets kleiner wordt (de zwakke variant). De stresstheorie voorspelt immers dat een scheiding hoe dan ook gepaard gaat met negatief effect van voorbijgaande aard. Het idee is dat een

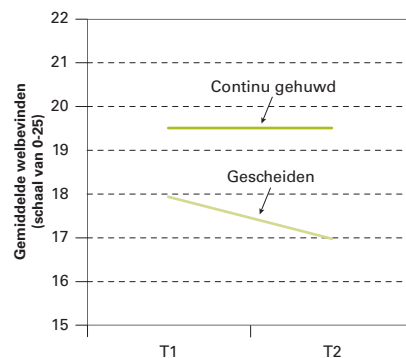

Foto: Marcel Minnée

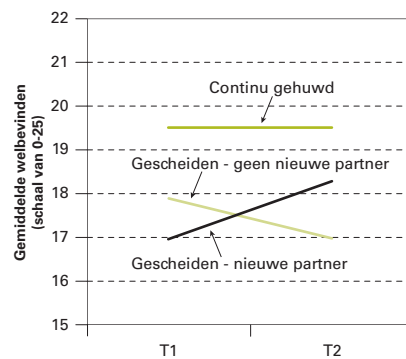
scheiding voor veel stress zorgt, niet alleen door de mogelijke conflicten die met een scheiding gepaard kunnen gaan, maar ook door de veranderingen die de scheiding altijd met zich meebrengt. Ook als er geen conflicten zijn, zet een scheiding het leven (even) op zijn kop. Zo verhuist meestal minstens een van beide partners, zijn er veranderingen in de relaties met (schoon)familie en gezamenlijke vrienden, en moeten verschillende financiële en praktische zaken worden afgehandeld om het gezamenlijke huishouden te beëindigen en twee nieuwe op te zetten. Bovendien moet in veel gevallen de toewijzing van kinderen en de zorg voor kinderen worden geregeld. In korte tijd vinden er veranderingen plaats die stressvol zijn en daardoor het welbevinden verminderen. Als er geen nieuwe partner komt, beschikt iemand bovendien structureel over minder hulpbronnen en door deze combinatie van stress en minder hulpbronnen zou het welbevinden lager worden. Kan de opluchting over het verlaten van een conflictueuze relatie de negatieve gevolgen dempen of zelfs volledig compenseren en ombuigen in een positief effect?

In Amerikaanse data is al eerder steun gevonden voor de zwakke variant van de opluchtingshypothese; het negatieve effect van scheiding is kleiner naarmate de relatiekwaliteit lager was. Voor Nederland ontbrak tot nu toe een toetsing van de opluchtingshypothese. Zoals in figuur 3 is te zien, wijzen de NKPS-data nu uit dat de zwakke variant ook voor Nederland opgaat. Hoe meer de relatie werd gekenmerkt door conflict, des te kleiner is de negatieve invloed van de scheiding op het welbevinden. Het opluchtingseffect is echter niet sterk genoeg om voor meer welbevinden na de scheiding te zorgen. Let wel: deze conclusies gelden alleen voor diegenen die na de scheiding (nog) geen nieuwe relatie zijn aangegaan. Opvallend is dat mensen die opnieuw samenwonen of getrouwd zijn, na de scheiding meer welbevinden rapporteren en dat vooral doen naarmate het huwelijk minder conflicten kende. Met andere woorden, een nieuwe relatie lijkt de negatieve effecten van de scheiding te kunnen compenseren, vooral als er weinig conflicten waren vóór de

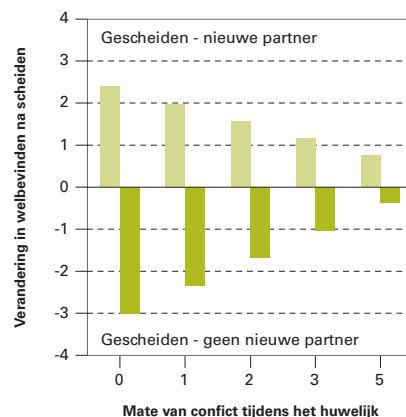
Figuur 1. Gemiddeld welbevinden van continu gehuwden en gescheiden op twee tijdstippen

Figuur 2. Gemiddeld welbevinden van continu gehuwden en gescheiden met en zonder een nieuwe partner

Figuur 3. Verandering in welbevinden naar mate van conflict voor de scheiding

NKPS is een grootschalig onderzoek naar familiebanden in Nederland met als doel de dynamiek in familierelaties te kunnen bestuderen. Familieleden worden op meer momenten in hun leven ondervraagd. In de periode 2002-2004 werden enkele duizenden respondenten voor het eerst ondervraagd. De tweede ronde vond plaats in 2006/2007. NKPS bevat de gegevens van 3.411 mensen die tijdens de eerste ronde gehuwd of samenwonend waren en ook in de tweede ronde meededen. Van hen zijn 3.260 continu gehuwd of samenwonend, 151 zijn tussen de eerste en tweede ronde gescheiden uit een huwelijk (64) of samenwoonrelatie (87). Dit aantal scheidingen is net voldoende om de effecten van scheiding te bestuderen en om enkele grove uitsplitsingen te maken. Van deze 151 hebben 55 na de scheiding een nieuwe partner gevonden.

Welbevinden is gemeten met de Mental Health Inventory Scale (MHI-5). Dit gestandaardiseerde meetinstrument bestaat uit vijf vragen naar de gemoedstoestand in de vier weken voorafgaand aan het moment dat de vragenlijst wordt ingevuld. De vragen hebben betrekking op zenuwachtigheid, rustig voelen, neerslachtigheid, gelukkig voelen en in de put zitten. Er zijn steeds zes antwoordmogelijkheden: 'voortdurend', 'meestal', 'vaak', 'soms', 'zelden' en 'nooit'. Een hoge score geeft een gezonde gemoedstoestand aan en een lage score een lage gemoedstoestand. De scores op de vijf vragen zijn bij elkaar opgeteld; hoe hoger de score des te beter het welbevinden.

scheiding. Deze redenering kan natuurlijk ook worden omgedraaid: het positieve effect van een nieuwe partner wordt deels tenietgedaan door een slechte voorgaande relatie. Een mogelijke verklaring is dat de conflicten uit de oude relatie met de scheiding niet zo maar zijn beëindigd. Ex-partners hebben vaak nog contact. Soms moeten zij contact houden om bijvoorbeeld de zorg voor kinderen te coördineren. Als er al veel conflicten waren, is het goed mogelijk dat het contact na de scheiding ook met conflict gepaard gaat en zo het welbevinden drukt.

Conclusies

De gevolgen van scheiden voor het welbevinden van de ex-partners zijn niet eenduidig. De mate waarin het welbevinden na de scheiding verandert, hangt onder meer af van de mate van conflict die de relatie kenmerkte en van het al of niet aangaan van een nieuwe samenwoonrelatie of huwelijk. Indien een nieuwe partner wordt gevonden, hoeft de scheiding niet tot een achteruitgang in welbevinden te leiden. Wie na de scheiding alleen blijft, lijkt gemiddeld wel aan welbevinden in te boeten, maar dit is minder het geval als de verbroken relatie veel conflict kende. De consequenties van scheiden kunnen dus niet los worden gezien van de kwaliteit van relatie voor de scheiding.

Deze bijdrage is gebaseerd op de Masterthesis Sociologie van Joja Rokven.

LITERATUUR

- Amato, P. R. (2000), The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, 62. pp. 1269-1287.
- Kalmijn, M. and C.W.S Monden (2006), Are the negative effects of divorce on well-being dependent on marital quality? *Journal of Marriage and the Family*, 68. pp. 1197-1213.

J. Rokven, MSc, Universiteit van Tilburg, en dr. Chr. Monden, Universiteit van Oxford.

E-mail: j.j.rokven@uvt.nl

De geboortepiek van 1946

GIJS BEETS

Het begin van Nederlands grootste babyboom wordt 65 jaar

Nooit eerder werden in Nederland in één kalenderjaar zoveel kinderen geboren als in 1946. Dat betekent dus ook dat er in 2011 erg veel mensen 65 jaar worden. Afgaande op de maandelijkse geboortecijfers van 1946 komt die piek pas in maart flink op gang. Na de geboortepiek van 1946 bleven de geboortecijfers in Nederland nog een tijd hoog tot de jaren zeventig. Circa 36 procent van de huidige bevolking van Nederland behoort tot de naoorlogse geboortegeneratie.

Foto: Stockxchng/Lumix2004

Bij het Centraal Bureau voor de Statistiek is vanaf het begin van de 19e eeuw nauwkeurig bekend hoeveel kinderen er in Nederland werden geboren. Rond 1810 waren dat er jaarlijks zo'n 70.000. Nederland telde toen circa twee miljoen inwoners. In 1835 werden voor het eerst meer dan 100.000 kinderen geboren in één kalenderjaar. Het inwonertal naderde toen de drie miljoen. Ons land ging de Tweede Wereldoorlog in met bijna negen miljoen inwoners, en het hoogste aantal levendgeborenen in één kalenderjaar was tot dan toe 193.000, de geboortepiek in 1920, pal na de Eerste Wereldoorlog (zie figuur 1). Het gemiddeld kindertal per vrouw was inmiddels gedaald van meer dan 5 (in de 19e eeuw) naar 3,5 (rond 1920). De grens van 200.000 baby's werd voor het eerst gepasseerd in 1943, maar in 1946 was er een geweldige piek van 284.000 geboorten. Niet zo

onbegrijpelijk, want de maanden voor het einde van de Tweede Wereldoorlog – inclusief de Hongerwinter – waren niet erg gunstig om de kinders te vervullen, en daarna was het ineens feest. Van maart 1945 (met 21.400 baby's) tot en met november 1945 (met maar 13.500 baby's) nam het aantal levendgeborenen maandelijks sterk af. Vervolgens begint een stijging die – na de feestelijkheden in mei 1945 – culmineert in een uitschieter van ruim 28.000 in mei 1946, dat wil zeggen ruim tweemaal zoveel als een half jaar eerder. Daarna is er een daling tot en met november waarna opnieuw een stijging tot en met maart volgt en zo golft het ook in de daaropvolgende jaren verder (zie figuur 2 met maandelijkse aantallen van 1943 tot en met 1949). Na de oorlog was het heel gebruikelijk dat er in het voorjaar meer kinderen werden geboren dan in de andere

seizoenen: de zomervakantie was bij uitstek een periode om 'kinderen te maken', en als kinderen in de lente werden geboren begonnen ze hun leven met zonnige, warme en voedingsrijke maanden. Met de komst van de anticonceptiepill zijn geboortepatronen veel minder prominent seizoengebonden geworden.

Geboortepiek en geboortegolf

In figuur 1 valt direct de geboortepiek van 1946 op. Verder zien we dat het jaarlijkse aantal levendgeborenen ook na 1946 vrij lang relatief hoog blijft, weliswaar aanvankelijk dalend maar daarna weer stijgend tot eind jaren zestig. De komst van de anticonceptiepill rond 1964 maakte het mogelijk om te kiezen voor het kindertal dat hoorde bij het persoonlijke ideaal en om pas kinderen te krijgen als het goed uitkwam. Daarmee verschoof het geboortepatroon van 'veel kinderen en vroeg ouderschap' naar 'weinig en laat', en kwam een definitief eind aan de naoorlogse geboortegolf. De term 'babyboom generatie' (of babyboomers) wordt vaak gebruikt om de generatie aan te duiden die na de oorlog is geboren, waarbij overigens vaak de grens wordt gelegd bij de periode 1946-1955, maar zoals figuur 1 duidelijk laat zien duurde de geboortegolf langer dan tot 1955. De omvang van de geboortegolf kan worden geschat door te berekenen hoeveel kinderen er minder zouden zijn geboren als het jaarlijkse aantal geboorten na 1945 niet zou zijn gestegen. Als er tussen 1945 en 1970 jaarlijks niet meer dan 190.000 kinderen waren geboren dan had dat in totaal geleid tot 4,75 miljoen kinderen. In werkelijkheid kwamen er toen 6,01 miljoen kinderen ter wereld, 1,25 miljoen kinderen meer. Als gesproken wordt over de naoorlogse geboortegolf wordt daarmee doorgaans bedoeld op iedereen die in die periode is geboren, niet alleen de 'extra' kinderen. Van de zes miljoen geborenen uit die periode wonen er anno 2011 nog 5,98 miljoen in Nederland, dat wil zeggen dat de baby boom generatie circa 36 procent van de totale bevolking vormt.

De piek van 1946

Flinke fluctuaties in het geboortecijfer drukken bijna een eeuw lang hun stempel op de leeftijdsverdeling van een bevolking en dat is zeker het geval met deze naoorlogse geboortegolf. Al jaren zien we de extra vergrijzingsimpuls aankomen. In het jaar 2011 is de piek van 1946 echter wel erg relevant omdat de betrokkenen de pensioengerechtigde leeftijd bereiken. De instroom is dit jaar erg groot en uit figuur 1 valt af te lezen dat een relatief hoge instroom in het aantal gepensioneerden aanhoudt tot tegen 2040 (in de veronderstelling dat iemand tegen die tijd pas op 67-jarige leeftijd recht op AOW krijgt en met pensioen gaat).

In 2011 worden de mensen die de geboortepiek vormden 65 jaar, maar hoeveel van degenen die 65 jaar geleden in Nederland werden geboren bereiken dit jaar de leeftijd van 65 jaar? Het antwoord op die vraag weten we niet helemaal precies. Er zijn immers mensen die nu wel in ons land wonen en dit jaar de leeftijd van 65 jaar bereiken, maar die niet in Nederland werden geboren. Bovendien zijn er in Nederland geboren die ons

Figuur 1. Aantal levendgeborenen, Nederland, 1850-heden

Bron: CBS.

land in de loop van het leven verlieten. Enkelen van hen zijn inmiddels al overleden, anderen komen wellicht dit jaar nog naar Nederland, omdat ze elders met pensioen gaan en terug willen naar hun geboortegrond.

Wel weten we heel precies hoeveel mensen nu in ons land wonen en hoe oud ze zijn. Op 1 januari 2011 telde Nederland 234.000 in 1946 geboren personen, 117.000 mannen en 117.000 vrouwen. Het overgrote deel van hen is in Nederland geboren.

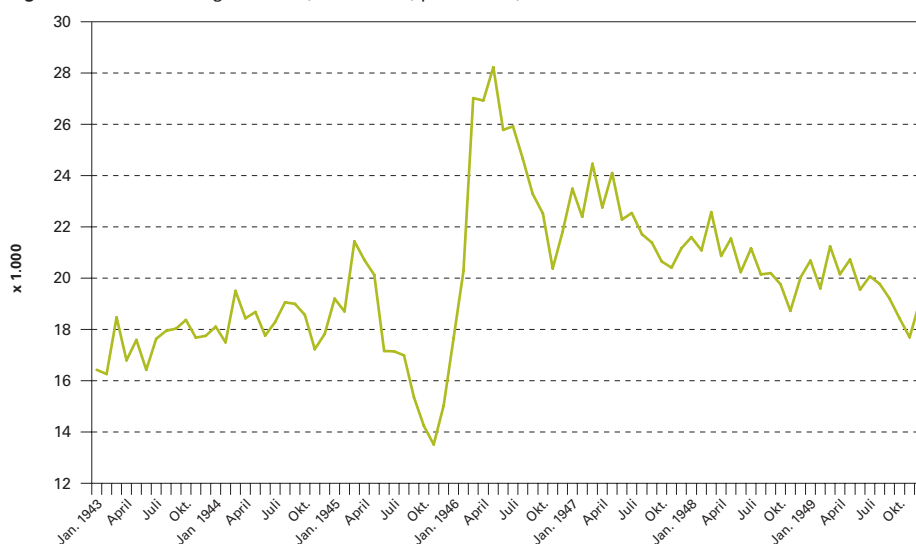
Als we deze cijfers confronteren met het aantal ooit geboren, dan zien we dat er van de 147.000 mannen die in 1946 werden geboren, nog 117.000 over zijn, oftewel 80 procent. Bij de vrouwen gaat het om 117.000 van de 137.000 ooit geboren (85 procent). Kijken we in de sterftestatistiek dan moeten we constateren dat er van de in 1946 geboren tot nu toe ruim 28.000 mannen en bijna 19.000 vrouwen in Nederland zijn overleden. Dat betekent dat we als alleen naar de sterfte was gekeken nog ruim 118.000 mannen en bijna 119.000 vrouwen hadden moeten aantreffen. Het verschil met de hierboven genoemde aantallen die volgens het GBA dus werkelijk aanwezig zijn, is te verklaren door de sommatie van immigratie en emigratie: bij zowel mannen als vrouwen is er

demodata

MINDER VROUWEN BLIJVEN THUIS OM TE ZORGEN

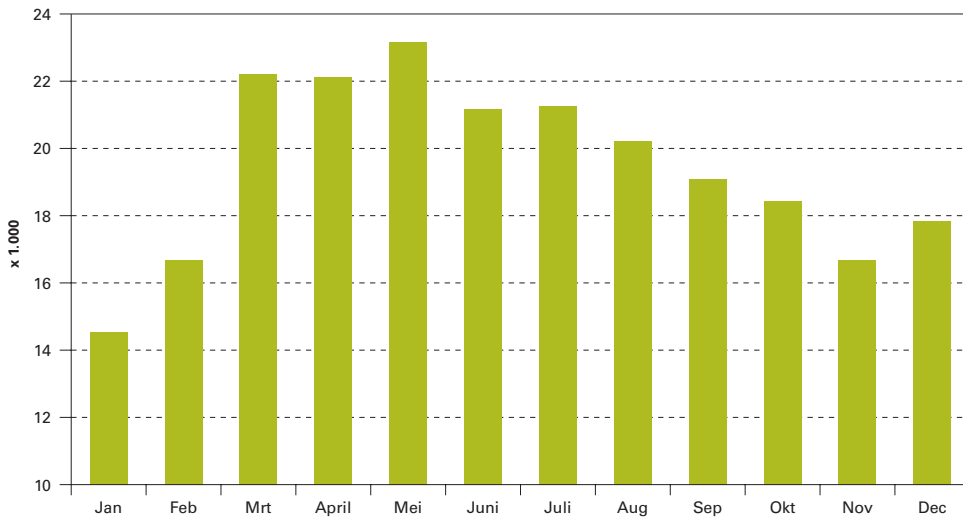
In 2010 telde Nederland 11 miljoen mensen tussen de 15 en 65 jaar, de potentiële beroepsbevolking. Van hen gaven 2,8 miljoen aan geen betaald werk voor 12 uur of meer te willen of kunnen verrichten, 1,8 miljoen vrouwen en 1,0 miljoen mannen. In 2010 wilden 318.000 vrouwen vanwege de zorg voor het gezin geen werk van 12 uur of meer per week. Dat is een forse daling ten opzichte van tien jaar eerder. In 2001 ging het nog om 755.000 vrouwen. Tien jaar geleden was bij vrouwen zorg voor het huishouden nog de meest genoemde reden om geen werk voor 12 uur of meer per week te willen of te kunnen. Nu is het volgen van een opleiding of studie hiervoor de meest genoemde reden. Het aantal vrouwen dat niet wil of kan werken is boven de 25 jaar in alle leeftijdsgroepen gedaald. Alleen onder jonge vrouwen van 15 tot 25 jaar is recent een stijging zichtbaar. Hetzelfde geldt voor jonge mannen. Dit komt doordat jongeren nu wat langer een opleiding volgen voordat zij toetreden tot de arbeidsmarkt. (CBS)

Figuur 2. Aantal levendgeborenen, Nederland, per maand, 1943-1949

Bron: CBS.

Figuur 3. Aantal personen dat 65 jaar wordt in 2011, per maand, Nederland (schatting auteur op basis van CBS-cijfers)

kennelijk een licht emigratieoverschot geweest (van 1.200 mannen en 1.900 vrouwen).

In totaal verwachten dus 234.000 mensen dit jaar 65 jaar te worden. Helaas zullen ze dat echter niet allemaal halen, want een schatting leert dat bijna 1.200 mannen en rond de 800 vrouwen onder hen dit jaar komen te overlijden. Als we ervan uit gaan dat de helft van die aantallen voor en de andere helft na de 65ste verjaardag zal overlijden, kunnen we berekenen dat in Nederland dit jaar rond de 233.000 mensen 65 jaar worden. De verjaardagen zullen niet gelijk over het hele jaar gespreid zijn, doordat de piek van de geboorte van 1946 in mei plaats had. Figuur 3 laat per maand een schatting zien van degenen die in die maand 65 jaar worden. Vooral tussen maart en augustus zullen heel wat mensen vieren dat zij pensioen-gerechtigd worden.

De piek van 1946 zorgt er ook voor dat het totaal aantal mensen van 65 jaar of ouder dit jaar een extra impuls omhoog krijgt. Het afgelopen decennium steeg het aantal 65-plussers

van 2,2 miljoen in het jaar 2000 tot 2,6 miljoen begin 2011. Gemiddeld per jaar was de stijging in die periode ruim 36.000. In het jaar 2011 is de stijging ineens 120.000, de zojuist genoemde 233.000 minus het aantal overledenen en gemigreerden onder de 65-plussers. In relatieve termen betekent dit dat het percentage 65-plussers opliep van 13,6 (op 1 januari 2000) tot 15,6 (op 1 januari 2011) – een gemiddelde jaarlijkse stijging van bijna 0,2 procentpunten –, maar dat het op 1 januari 2012 met 16,2 procent in één jaar tijd ineens 0,6 punten hoger zal staan. Ook in de komende jaren zal de vergrijzing iets sneller blijven gaan dan de afgelopen jaren: tussen 2012 en 2020 gaat het percentage 65-plussers met gemiddeld zo'n 0,4 procentpunten per jaar omhoog, daarna zwakt de curve af en bereikt het volgens de laatste prognoses van het CBS rond 2040 zijn top met 25,9 procent. Na 2040 zet een lichte daling in van het percentage.

Drs. G.C.N. Beets, NIDI.

E-mail: beets@nidi.nl

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en beoogt de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken te bevorderen. Inlichtingen over toezending van kopij kunnen worden ingewonnen bij de redactie

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen met bronvermelding is toegestaan. Toezending van bewijs-exemplaren wordt op prijs gesteld.

Het NIDI is een instituut van de KNAW dat zich bezighoudt met onderzoek naar ontwikkelingen in de omvang en samenstelling van de bevolking

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry Bronsema, eindredacteur drs. Joop de Beer drs. Gijs Beets dr. Luc Bonneux drs. Jeannette Schoorl
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Basisontwerp	Harmine Louwé
Druk	Nadorp Druk b.v., Poeldijk

NEDERLANDSE DEMOGRAFIEDAG 2011

Op **woensdag 9 november 2011** organiseert de Nederlandse Vereniging voor Demografie (NVD) voor de vierde keer een Nederlandse Demografiedag. Op deze dag wordt onderzoek naar demografische ontwikkelingen in de breedste zin van het woord gepresenteerd. De demografiedag zal worden gehouden in het academiegebouw van de Universiteit Utrecht.

Het programma

De dag start met een plenaire bijeenkomst, die in het teken zal staan van het inherente conflict tussen stijgende levensverwachting en afnemende gezondheid. Aan het woord komt onder andere prof. dr. Dorly Deeg, hoogleraar epidemiologie van de veroudering aan het VU medisch centrum. Na het plenaire deel staan drie parallelle sessies op het programma, met een breed scala aan onderwerpen. Hier kunnen onderzoekers onderzoek en uitkomsten presenteren aan vakgenoten en geïnteresseerden.

Call for papers

Onderzoekers worden uitgenodigd om abstracts in te dienen over demografische onderwerpen. Voorbeelden van onderwerpen zijn:

migratie, reproductieve gezondheid, vruchtbaarheid, sterfte, partnerkeuze en gezinsvorming, echtscheiding, historische demografie, arbeid en uittreding, familierelaties, regionale planning en huisvesting. Ook kunnen abstracts op het gebied van methoden (methoden en modellen, demografische databronnen) en beleid (beleid en bevolking, regelgeving en levensloop) worden ingestuurd. Tot 1 juni 2011 kunnen abstracts worden ingediend via de website van de NVD (www.nvdemografie.nl).

Scriptieprijs

Tevens kunnen studenten meedingen naar de scriptieprijs van € 500, die wordt uitgelooft door het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI). Hiervoor kunnen masterscripties worden ingediend, die in de afgelopen twee jaar zijn afgerond.

Voor meer informatie en registratie surft u naar www.nvdemografie.nl. Registreren voor deelname kan tot 1 oktober 2011.

Inlichtingen bij Marleen Damman, tel.: 070 3565277/
e-mail: demografiedag@gmail.com.